

УДК 023.5:004-047.22

DOI: 10.31866/2617-796X.8.1.2025.335554

Марина Толмач,*кандидат наук із соціальних комунікацій,**старший викладач,**Київський національний університет**культури і мистецтв,**Київ, Україна**margo.tolmach@gmail.com**<https://orcid.org/0000-0002-7020-1348>*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ

Метою дослідження є представлення та узагальнення результатів дослідження потреб у розвитку цифрової компетентності бібліотечних фахівців.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння), контент-аналіз наукових публікацій та інших документів. Використано емпіричні методи: спостереження, анкетування; статистичні – для оброблення масиву даних анкетування бібліотечних фахівців та результатів оцінювання рівня цифрової компетентності здобувачів освіти; графічні – для візуалізації результатів. Методологія базувалася на загальнонаукових принципах єдності теорії і практики, системності, комплексності, усебічності пізнання.

Наукова новизна полягає в комплексній діагностиці поточного стану цифрової компетентності бібліотечних фахівців та вивченні їхнього ставлення до ролі бібліотек у цифровій освіті. Дослідження не тільки констатує загальну потребу в розвитку цифрової компетентності, а й виділяє конкретні сфери, що потребують найбільшої уваги, а порівняльний аналіз рівня компетентностей різних груп дає змогу виявити відмінності в потребах на різних етапах професійного становлення.

Висновки. Результати дослідження вказують на високу потребу в розвитку цифрової компетентності, особливо у сферах створення цифрового контенту та безпеки в цифровому середовищі. На основі дослідження сформульовано рекомендації щодо змісту та форм вдосконалення цифрової компетентності бібліотечних фахівців.

Ключові слова: цифрова трансформація; інформаційна справа; бібліотечна справа; архівна справа; цифрова компетентність; опитування; професійний розвиток.

Вступ. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій докорінно змінив способи, якими люди намагаються знайти потрібну їм інформацію, а для бібліотечних фахівців надав великий потенціал для більш ефективного виконання своїх функцій, що у свою чергу потребує розуміння нового цифрового інформаційного середовища, іншої професійної перспективи, а також посиленої взаємодії та персоналізації послуг.

Цифровізація також розширила поняття грамотності, де цифрова компетентність стає базовою навичкою, тому, розгортаючи свою просвітницьку функцію в новому варіанті та ширшому масштабі, бібліотеки зобов'язані зробити вагомий внесок у подолання цифрової нерівності й стати центрами «донавчання, перенавчання і просвітництва, інформаційного забезпечення в галузі всього того, що пов'язане з цифровою культурою і грамотністю» (Онищенко, 2016; 2021).

Зміна наявних та поява нових форм надання бібліотечних послуг унаслідок розвитку технологій штучного інтелекту, автоматизації інформаційних процесів, широкого впровадження хмарних сервісів, інтернету речей (IoT), віртуальної та доповненої реальності вимагає як технічного, так і кадрового забезпечення. Отже, в умовах цифрової трансформації формуються нові вимоги до цифрової компетентності бібліотечних фахівців, що обумовлює потребу у визначенні шляхів та напрямів її вдосконалення.

Бібліотеки відіграють важливу роль у подоланні цифрового розриву (Grimes and Porter, 2023), пропонуючи користувачам не тільки доступ до комп'ютерної техніки та інтернету, а й надаючи можливості для навчання цифрової грамотності. Роль бібліотек як осередків неформальної та безперервної освіти з цифрової грамотності окреслено в багатьох зарубіжних наукових працях, наприклад у дослідженнях досвіду публічних бібліотек Хорватії (Vrana, 2020), академічних бібліотек Австралії (Hallam, Thomas and Beach, 2018), Ірландії (Breen, Waters and O'Shea, 2022), Великої Британії (Martzoukou, 2021) та ін. У відповідь на виклики цифрової епохи роль бібліотечних фахівців у цифровому навчальному середовищі трансформується через набуття нових компетентностей, дослідження та інновації, нетворкінг, постійний професійний розвиток та інтернаціоналізацію (Sacchanand, 2018). Питання цифрової компетентності бібліотечних фахівців перебуває у фокусі уваги низки вітчизняних науковців (Бруй, 2021a, 2021b; Гуменчук, 2020a, 2020b; Давидова та Мар'їна, 2020; Івашкевич, 2021; Толмач, 2022 та ін.).

Дослідження ставлення працівників бібліотек університетів до необхідності постійного професійного навчання, аналіз їхніх потреб і пріоритетів у 2018 році проводила Секція університетських бібліотек Української бібліотечної асоціації. Результати дослідження (Сербін та Кулик, 2019) засвідчили високий рівень усвідомлення бібліотекарів щодо необхідності постійного професійного вдосконалення для впровадження змін, а також попит на програми професійного розвитку. Одна з гіпотез, висунутих на початку дослідження, стосувалася того, що *«Бібліотекарі першочергово зосереджені на оновленні компетентностей, що пов'язані з використанням сучасних ІКТ»*. У результаті виявлено високу потребу в освітніх заходах, спрямованих на формування комунікативних навичок, інформаційної та медіаграмотності, а також заходів із розвитку навичок і вмінь, пов'язаних з ефективним використанням сучасних ІКТ.

Міністерство цифрової трансформації України активно розвиває напрям цифрової освіти громадян через залучення бібліотек як осередків цифрової грамотності. Зокрема, у травні 2020 року відомство підписало меморандум про співпрацю з ВГО Українська бібліотечна асоціація, спрямований на створення умов для вдосконалення цифрової освіти всіх верств населення України на базі публічних

бібліотек. Сторони зобов'язалися створювати осередки формування цифрової грамотності на базі публічних бібліотек у всіх регіонах України, працюючи над забезпеченням відповідних техніко-технологічних, фінансових та кадрових умов. Слід зазначити, що діяльність бібліотек як хабів цифрової освіти має своє обґрунтування, адже бібліотека поєднує функції інформаційного, просвітницького, комунікаційного, творчого, культурного, дозвіллевого центру та чинить позитивний вплив на розвиток своєї спільноти. Важливим аспектом діяльності таких хабів є наявність у працівників різноманітних навичок та компетентностей для виконання завдань: *«Сьогодні бібліотекар – це дослідник, інформаційний менеджер, педагог»* (Бруй та ін., 2023). У дослідженнях О. Онищенко щодо «адаптації бібліотек» до цифрової культури (2015) та «впливу цифровізації» на діяльність бібліотек (2020) саме висока *«цифрова компетентність»* персоналу визначена важливим фактором конкурентоздатності бібліотек (2021). Сучасні виклики, що поставили перед бібліотеками через пандемію, а згодом і повномасштабне вторгнення, впливають на зміну ставлення бібліотечних фахівців до ролі бібліотек у розвитку цифрової грамотності населення, змінюючи пріоритети у виборі тематики та форм удосконалення власних професійних компетентностей. Очевидно, що коло цих питань потребує уточнення з урахуванням викликів сьогодення.

Отже, **метою** статті є представлення та узагальнення результатів дослідження потреб у розвитку цифрової компетентності бібліотечних фахівців.

Методи та матеріали дослідження. Використано загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння); контент-аналіз наукових публікацій та інших документів. З метою визначення актуальних потреб у розвитку цифрових компетентностей використано емпіричні методи, такі як спостереження та анкетування. Для оброблення масиву даних, отриманих під час анкетування бібліотечних фахівців, і результатів оцінювання рівня цифрової компетентності здобувачів освіти застосовувалися статистичні методи. Графічні методи використано для візуалізації отриманих результатів. Емпіричною базою дослідження стали результати оцінювання цифрової компетентності здобувачів освіти та бібліотечних фахівців на основі тесту «Цифрограм 2.0»; результати онлайн-опитування працівників бібліотек щодо потреб у розвитку цифрової компетентності.

Результати дослідження. Для дослідження цифрової компетентності в різних галузях і контекстах використовується Європейська система цифрової компетентності DigComp, що стала основою для національної Рамки цифрових компетентностей для громадян України (Міністерство цифрової трансформації України, 2021). Звертаючись до європейських студій цифрової компетентності в бібліотечній галузі, наведемо декілька досліджень з використанням структури DigComp: аналіз цифрової компетентності здобувачів бібліотечної освіти в Університеті Масарика в Чехії (Cerny, 2021) з метою виявлення найслабших сфер для врахування під час модернізації навчальних планів; дослідження серед групи бібліотечних фахівців публічних бібліотек Угорщини (Borbely and Némethi-Takács, 2023) з метою виявлення кореляції віку й статі з рівнем цифрової компетентності за різними сферами. Масштабне дослідження професійних потреб бібліотечних фахівців унаслідок цифрової трансформації проведено серед європейських бібліотек у межах

проекту BIBLIO (n.d.), що дало змогу виявити прогалини у цифрових та наскрізних навичках та з урахуванням запитів і проаналізованих даних розробити нові профілі й інноваційні моделі навчання бібліотечних фахівців цифрових компетентностей (Zignani et al., 2020).

Аналіз досвіду вищезгаданих досліджень та проєктів дав змогу сформулювати основні підходи до організації дослідження потреб у розвитку цифрових компетентностей бібліотечних фахівців України, що передбачало виявлення акмеологічних орієнтирів їх професійного розвитку та визначення кількісних показників рівня цифрової компетентності з використання національного тесту із цифрової грамотності «Цифрограм» (Міністерство цифрової трансформації України, б.д.). Авторка розробила анкету, яку умовно можна поділити на декілька частин. Перша частина стосувалася демографічних характеристик респондентів – віку, статі, напрямку та досвіду роботи в бібліотеці, рівня освіти. Друга частина питань містила загальні характеристики бібліотечної установи (за значенням, за змістом бібліотечних фондів, призначенням, розташуванням), а також інформацію щодо реєстрації у ролі хабу цифрової освіти та переліку цифрових сервісів, які надаються або які планують впровадити. Варіанти вибору: упроваджені та не потребують підтримки персоналу; упроваджені та підтримуються персоналом бібліотеки; бажані та можуть бути впроваджені; бажані, але потребують додаткового навчання персоналу; не потрібні. Третя частина запитань мала на меті з'ясувати застосування засобів оцінки цифрової компетентності. Зокрема, респондентам, що проходили «Цифрограм», запропоновано вказати отримані бали. Остання частина запитань присвячена визначенню актуальних потреб у навичках та навчанні, де пропонувалось оцінити ступінь згоди із твердженнями щодо ролі бібліотек у навчанні / розвитку цифрової грамотності, необхідності високого рівня цифрової компетентності бібліотечних фахівців. Для цього використовували шкалу від «повністю згоден» до «повністю не згоден». Шкала оцінки ступеня актуальності потреб бібліотечних фахівців особисто для себе містила варіанти: уже застосовую в роботі, необхідно опанувати вже зараз, необхідні у найближчі 3–5 років, потрібні тільки окремим категоріям бібліотечних працівників та не потрібні.

Перелік потреб стосувався різних аспектів цифрової компетентності та застосування цифрових технологій в бібліотечній справі. Важливим питанням було визначення форм навчання, які, на думку респондентів, є найбільш ефективними для розвитку цифрової компетентності, джерел інформування про такі заходи й актуальної тематики для розвитку професійних компетентностей.

За допомогою Google-форми створено анкету, яку запропонували представникам цільової аудиторії, зокрема здобувачам, випускникам і викладачам Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) та Київського університету культури, що працюють у бібліотечних установах, працівники наукової бібліотеки КНУКіМ та інших бібліотек. Інформацію про опитування поширили за допомогою соціальної мережі «Фейсбук», а також електронною поштою з використанням бази даних учасників минулих науково-практичних конференцій та освітніх заходів з розвитку цифрової компетентності, проведених у КНУКіМі. Онлайн-опитування проведено серед бібліотечних фахівців протягом I кварталу 2024 року, у результаті

отримано 210 відповідей від представників бібліотек різного профілю (переважна більшість – публічні бібліотеки (63 %), публічні бібліотеки для дітей та юнацтва (10 %), освітянські (10 %), бібліотеки закладів вищої освіти (10 %) та ін.). За розташуванням установи найбільше представлено Львівську (27 %), Харківську (26 %), Вінницьку область (7 %), м. Київ та Київську область (20 %) тощо. Анкетування було анонімним, але респонденти за бажанням могли вказати своє ім'я та назву бібліотеки. Серед основних напрямів своєї діяльності респонденти вказували обслуговування користувачів (45,7 %), управлінську діяльність (12,4 %), культурно-просвітницьку роботу (8,1 %) і т. п.

32 % респондентів вказали, що їхня установа зареєстрована як хаб цифрової освіти, 5 % – планують зареєструватися, 18 % зазначили, що не знають відповіді на це питання. Результати опитування щодо впровадження цифрових сервісів (рис. 1) дали змогу оцінити не тільки поширеність, а й ставлення респондентів до їх упровадження.

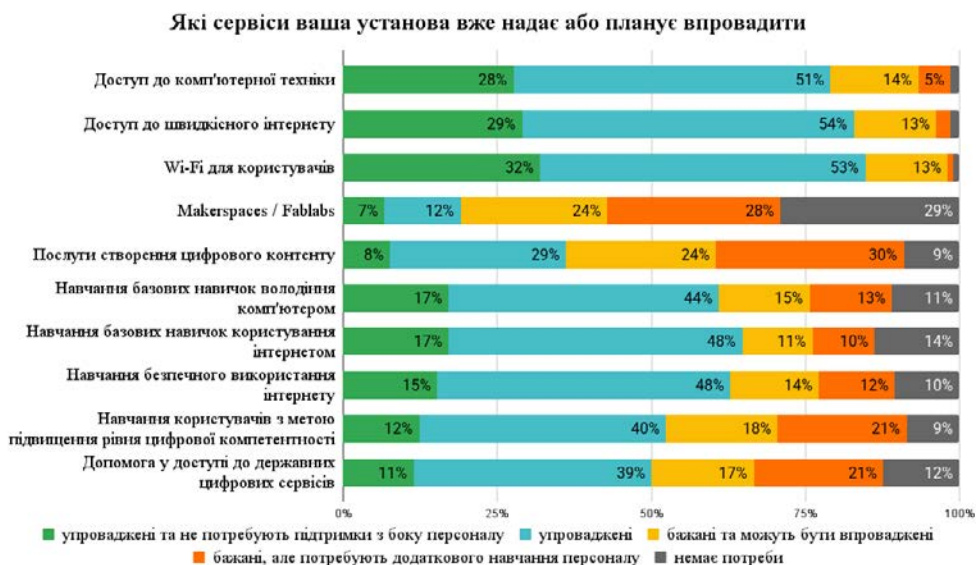

Рис. 1. Сервіси, що надають бібліотеки

Найбільш поширеними послугами є надання доступу до комп'ютерної техніки й інтернету, а також навчання базових навичок користування комп'ютером та інтернетом (ураховані відповіді «впроваджені» й «впроваджені та не потребують підтримки з боку персоналу»). Найменш розповсюдженими виявилися сервіси з використання просторів Fablab / Makerspace – лише 19 %). Примітно, що думки респондентів щодо їх необхідності розділилися: 52 % вважають, що такі послуги є бажаними та можуть бути впроваджені, зокрема за умови навчання персоналу з метою набуття додаткових навичок (28 %); майже третина (29 %) вказує, що в таких послугах немає потреби. Значна частина респондентів відзначила важливість

упровадження послуг зі створення цифрового контенту (54 %); 30 % відзначає для цього необхідність додаткового навчання персоналу.

Наступна частина аналізу стосуватиметься частки респондентів, які відповіли ствердно на питання щодо проходження національного тесту з цифрової грамотності «Цифрограм». Зокрема, 57 % респондентів надали результати оцінювання. Варто відзначити, що аналіз наданих сертифікатів показав значну частину респондентів з високим рівнем цифрових навичок C1 – 31 % та C2 – 10 %; більшість має середній рівень B1 – 18,5 % та B2 – 32 %; лише 8,4 % – базовий рівень (A1, A2).

Важливим для розуміння потреб у розвитку цифрової компетентності є рівень за кожним складником тесту. Для аналізу результатів застосовано методи обчислення значення таких статистичних показників, як мінімальне / максимальне / середнє значення, моду для визначення балу, що зустрічається найчастіше, стандартне відхилення вибірки за кожним показником для аналізу ступеня розкиду елементів вибірки відносно середнього значення, візуалізацію даних. Результати аналізу наведено в табл.1.

Таблиця 1

Статистичний аналіз балів за сферами компетентностей

Назва сфери компетентності	min	max	середнє	мода	відхилення
Основи комп'ютерної грамотності	5	15	11,69	13	2,59
Інформаційна грамотність, уміння працювати з даними	5	15	11,45	10	2,49
Створення цифрового контенту	4	15	10,25	12	2,88
Комунікація та взаємодія в цифровому суспільстві	4	15	10,80	12	2,83
Безпека в цифровому середовищі	4	15	11,56	13	2,84
Розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя	3	15	11,49	12	2,34

Візуальний аналіз з допомогою діаграми розмаху в зручній формі показує медіану, середнє, нижній і верхній квартилі, мінімальне та максимальне значення вибірки (рис. 2). Найнижчий середній бал серед загальної вибірки бібліотечних фахівців отримано за такими сферами компетентностей, як «Створення цифрового контенту» (10,25) і «Комунікація та взаємодія в цифровому суспільстві» (10,80), які разом зі сферою «Безпека в цифровому середовищі» також мають найбільше значення відхилення вибірки від середнього значення, що свідчить про нерівномірність знань респондентів за цією тематикою.

Проведений аналіз отриманих балів у розрізі віку (табл. 2) виявив, що респонденти вікової категорії 65+ мали нижчі середні бали з усіх сфер цифрової компетентності порівняно з іншими, крім сфери «Розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя», де разом з віковою категорією 55–64 років демонструють найвищий середній бал.

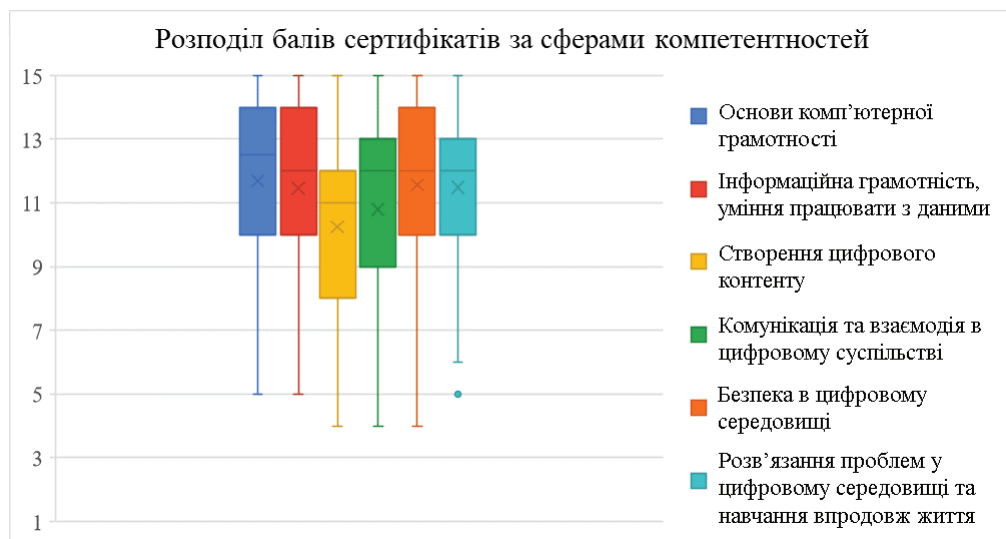

Рис. 2. Діаграма розподілу балів за складниками цифрової компетентності

Таблиця 2

**Аналіз середнього балу за сферами цифрової компетентності
в розрізі віку для бібліотечних фахівців**

Вікова категорія / середній бал за сферами компетентності	Основи комп'ютерної грамотності	Інформаційна грамотність, уміння працювати з даними	Створення цифрового контенту	Комунікація та взаємодія в цифровому суспільстві	Безпека в цифровому середовищі	Розв'язання проблем у цифр. середовищі та навчання впродовж життя	Кількість проаналізованих сертифікатів
до 24	12,75	11,25	10,75	11,75	12,50	10,75	4
25–34	13,13	12,78	11,75	12,63	12,88	11,22	9
35–44	10,81	10,87	10,32	10,71	10,74	11,35	31
45–54	11,89	11,57	10,04	10,78	12,23	11,48	28
55–64	12,24	11,71	10,10	10,38	11,52	11,81	21
65+	10,25	11,00	8,25	9,25	10,25	12,25	4
Середній бал за категорією	11,69	11,45	10,25	10,80	11,56	11,49	97

Водночас респонденти категорій до 24 і 24–35 років, маючи найвищі середні бали з перших п'яти сфер, поступаються в результатах оцінювання компетентно-

сті з розв'язання проблем і навчання впродовж життя. Отримані спостереження свідчать про потребу врахування характеристик та запитів цільової аудиторії у процесі розроблення заходів розвитку цифрової компетентності та підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, які надавали б можливість формувати індивідуальну освітню траєкторію.

Слід зазначити, що тест «Цифрограм» як інструмент аналізу цифрової компетентності використано в дослідженні цифрової компетентності здобувачів освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» з метою вдосконалення змісту дисциплін, що викладаються, і формування пропозицій освітніх компонентів вільного вибору, релевантних до запитів і потреб студентства. Проаналізувавши сертифікати з оцінювання цифрової компетентності, наданих протягом 2022–2024 років здобувачами освітнього рівня «бакалавр» (100) та «магістр» (42), виявлено, що середній бал у магістрів вищий, ніж у бакалаврів (66,43 проти 61,48). Обидві групи мають високі результати з основ комп'ютерної грамотності, а найслабші – зі створення цифрового контенту та розв'язання проблем у цифровому середовищі. Для бакалаврів також відзначено потребу в посиленні навичок з обробки даних, для магістрів – у сфері цифрової безпеки.

Порівнюючи результати здобувачів освіти та бібліотечних фахівців, сформовано набори з трьох найвище і найнижче оцінених компетентностей для кожної з досліджуваних груп (табл. 3).

Таблиця 3

Набори з трьох найвище і трьох найнижче оцінених компетентностей серед різних категорій

Сфера цифрової компетентності	Бібліотечні фахівці		Здобувачі ОР «магістр»		Здобувачі ОР «бакалавр»	
Основи комп'ютерної грамотності	▲	11,69	▲	11,95	▲	11,49
Інформаційна грамотність, уміння працювати з даними	▼	11,45	▲	11,74	▼	10,07
Створення цифрового контенту	▼	10,25	▼	10,23	▼	9,23
Комунікація та взаємодія в цифровому суспільстві	▼	10,8	▲	11,49	▲	10,72
Безпека в цифровому середовищі	p	11,56	▼	10,74	▲	10,21
Розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя	▲	11,49	▼	10,54	▼	9,96

Усі групи демонструють високий рівень компетентностей з основ комп'ютерної грамотності, два інші складники набору дещо відрізняються. У всіх наборах з найменшими значеннями присутня сфера зі створення цифрового контенту, що свідчить про необхідність забезпечення умов для формування та вдосконалення

відповідних компетентностей як під час формальної освіти за спеціальністю ІБАС, так і протягом подальшого безперервного професійного розвитку.

Важливим завданням було дослідження ставлення бібліотечних фахівців до впливу цифрових навичок на власний професійний розвиток та ролі бібліотек у розвитку цифрових компетентностей. Результати оцінювання запропонованих в анкеті тверджень (рис. 3) демонструють високий ступінь згоди (84 %) з тим, що *працівники бібліотек мають постійно оновлювати знання, набувати нових навичок і вмінь через самоосвіту*; 79 % погоджуються, що *в умовах цифрової трансформації розширюються освітні функції бібліотекарів*.

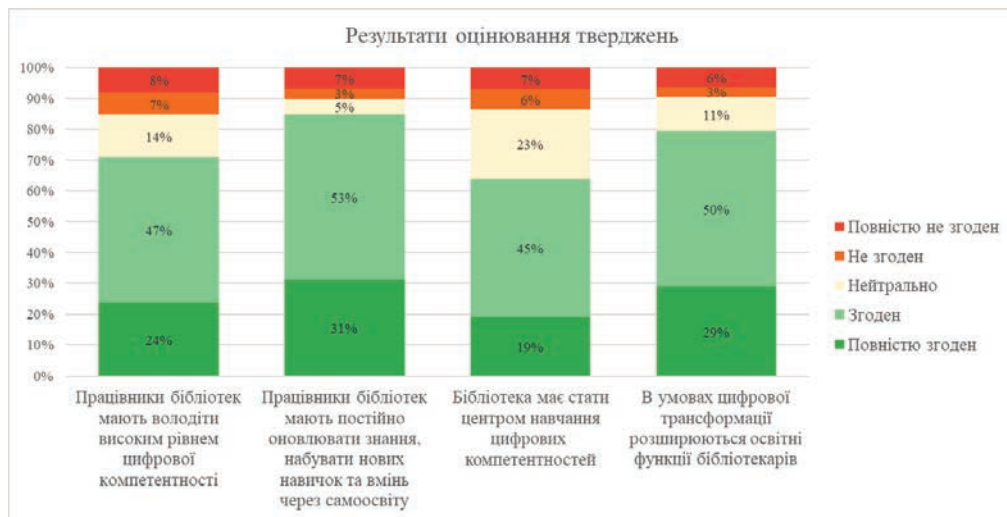

Рис. 3. Результати оцінювання запропонованих тверджень

Твердження щодо *необхідності високого рівня цифрової компетентності для працівників бібліотек* підтримали 71 % респондентів, 14 % ставляться до цього нейтрально, 15% не погоджуються. Працівники з досвідом 16–20 років та 20+ років мають змішану реакцію (з високою часткою згодних, але також є значна частка нейтральних відповідей); найнижчий рівень згоди мають працівники з досвідом 6–10 років. З тим, що *бібліотека має стати центром навчання цифрових компетентностей*, теж погоджується більшість користувачів (64 %); водночас це питання має найбільший відсоток нейтральних (23 %) та негативних (13 %) оцінок. Аналіз даних не виявив чіткої кореляції ступеня згоди з такими показниками, як вік, досвід чи напрям діяльності, але високий рівень згоди демонструють фахівці, що займаються науково-методичною діяльністю та обслуговуванням користувачів, а також працівники з досвідом від 0 до 5 років, як і респонденти, що вказують культурно-просвітницьку роботу, а також комплектування та наукову обробку документів як свій напрям діяльності в бібліотеці.

Результати опитування щодо актуальних потреб (рис. 4) показали, що інформаційну та медіаграмотність, бібліотечні онлайн-послуги, комунікацію з використанням цифрових технологій, створення цифрового контенту, онлайн-безпеку

більшість респондентів відзначають як такі навички, що вже застосовуються в роботі або необхідні для опанування зараз. Ставлення до таких навичок, як програмування, авторське право та відкритий доступ, оцифрування матеріалів, цифровий сторітелінг та управління цифровими колекціями, показує певні протиріччя. Зокрема, значна частина зараховує їх до навичок, що необхідні лише певним категоріям бібліотечних фахівців (від 14 до 30 %), водночас певний відсоток вважає важливим їх опанування в перспективі найближчих 3–5 років (14–19 %).

Рис. 4. Актуальні потреби в навичках

Найбільш дискусійною цифровою навичкою з погляду ставлення є програмування, яке 16 % називають непотрібним, а 30 % вважають корисним лише для окремих категорій бібліотечних фахівців. Водночас слід підкреслити, що галузь бібліотечної та інформаційної справи є комп'ютеризованою, а її цифрова трансформація – беззаперечна. Отже, розвиток навичок програмування має стати частиною навчальної програми і як здобувачам, так і бібліотечним фахівцям, крім формальної та неофіційної, варто отримувати психологічну підтримку в цій сфері.

Результати дослідження питання щодо джерел інформації для розвитку цифрової компетентності показують, що соціальні мережі й інформація від керівництва бібліотеки є найпоширенішими джерелами інформації про заходи для розвитку цифрової компетентності. Інші популярні джерела охоплюють розсилки освітніх платформ та самостійний пошук інформації (табл. 4).

Таблиця 4

Джерела інформації щодо розвитку цифрової компетентості

Джерело	К-ть респондентів, %	Примітка
Соціальні мережі	60 %	Популярне джерело серед усіх вікових груп
Інформація від керівництва бібліотеки	59 %	
Розсилки освітніх платформ	47 %	Високий рівень використання серед респондентів з досвідом 1–5 років та 16–20 років
Самостійний пошук	42 %	Високий рівень використання серед респондентів старших за 65 років (26.3 %)
Розсилки професійних спільнот	31 %	Використовуються відносно рівномірно
Рекомендації колег	30 %	Частіше використовуються респондентами з досвідом понад 20 років
Сайти професійних організацій / спільнот	30 %	Використання знижується зі збільшенням досвіду, але залишається відносно стабільним

Більш детальний аналіз даних у розрізі віку та досвіду роботи засвідчив, що соціальні мережі та інформація від керівництва бібліотеки є ключовими джерелами інформації для всіх вікових груп, а інші джерела, такі як самостійний пошук та розсилки освітніх платформ, використовуються більш вибірково (залежно від віку). Молодші та менш досвідчені респонденти більше покладаються на соціальні мережі та розсилки освітніх платформ, тоді як більш досвідчені респонденти частіше звертаються до інформації від керівництва та рекомендацій колег. Респонденти з магістерським і науковим ступенями частіше використовують розсилки освітніх платформ та сайти професійних організацій, з професійно-технічною освітою та фаховою передвищою освітою – самостійний пошук.

Найпопулярнішими формами навчання серед усіх груп респондентів є практикуми, семінари, тренінги та онлайн-курси, тоді як спілкування з ментором та участь в онлайн-дискусіях використовують рідше. Респонденти з меншим досвідом роботи частіше використовують онлайн-курси та практикуми / семінари / тренінги; респонденти з більшим досвідом покладаються на самонавчання та рекомендації колег.

Для визначення актуальної тематики для розвитку професійних компетентностей сформульовано теми на основі проведеного аналізу проєктів розвитку цифрової компетентності бібліотечних фахівців, а також додано теми, дотичні до новітніх освітніх компонентів, що пропонує Київський національний університет

культури і мистецтв для здобувачів освіти за спеціальністю ІБАС, розроблених за участі авторки. Результати вибору продемонстрували такий розподіл:

62 % – тренди розвитку цифрових технологій та їх використання в контексті бібліотечної діяльності;

47 % – медіаграмотність та інформаційна безпека;

45 % – створення цифрового інтерактивного контенту для задоволення інформаційних та освітніх потреб користувачів;

37 % – створення цифрового візуального контенту;

30 % – онлайн-комунікація;

30 % – цифровий сторітелінг (як метод комунікації зі спільнотою);

16 % – управління цифровими колекціями (цифрове кураторство).

Тренди розвитку цифрових технологій та медіаграмотність виявилися найбільш популярними темами серед респондентів незалежно від напрямку діяльності. Створення цифрового інтерактивного контенту є особливо важливою темою для респондентів, що займаються культурно-просвітницькою роботою та інформаційною підтримкою дослідників.

Висновки. Цифрова компетентність бібліотечного фахівця є критично важливою для сучасної бібліотечної практики, що забезпечує адаптацію бібліотек до вимог цифрового суспільства та сприяє розвитку цифрової грамотності серед користувачів і колег. Це підвищує ефективність та інноваційність бібліотечних послуг і посилює роль бібліотек у суспільстві як центрів цифрової компетентності й інформаційної підтримки.

Проведене опитування засвідчило високий рівень згоди бібліотечних фахівців з висунутими твердженнями щодо потреби у безперервному професійному розвитку, високому рівні цифрової компетентності; підтримку твердження, що бібліотека має стати місцем навчання цифрових компетентностей. Аналіз рівня цифрової компетентності респондентів, результатів оцінювання актуальності цифрових навичок та вибору актуальної тематики підтвердив запит щодо формування цифрових компетентностей у сфері створення цифрового контенту. Отримані результати дають підставу сформулювати рекомендації, що можуть допомогти бібліотечним установам та організаціям ефективніше планувати й реалізовувати програми розвитку цифрової компетентності для своїх працівників. Ураховуючи популярність соціальних мереж і онлайн-курсів, важливо розвивати ці канали для поширення інформації та навчальних матеріалів. Керівництво бібліотек має активно інформувати своїх працівників про доступні можливості для навчання та розвитку цифрових навичок. Задля персоналізації навчання відповідно до рівня досвіду й освіти молодшим та менш досвідченим працівникам варто пропонувати більше практичних занять й онлайн-курсів, а більш досвідченим і тим, хто має вищу освіту, слід надавати можливості для самонавчання та доступ до спеціалізованих ресурсів. Важливо підтримувати різноманітні форми навчання, зокрема наставництво, участь в онлайн-дискусіях та дослідженнях, щоб забезпечити комплексний підхід до розвитку цифрових навичок. Програми розвитку професійних компетентностей мають враховувати спеціалізовані інтереси респондентів, пропонуючи більше матеріалів на тему цифрових технологій,

медіаграмотності та створення цифрового контенту. Необхідно розвивати різні тематики, щоб задовольнити потреби різних категорій, забезпечуючи комплексний підхід до професійного розвитку.

Результати опитування є корисними для формування стратегій цифрового розвитку для персоналу бібліотеки та слугують підґрунтям для подальшого розширення тематики й удосконалення форм розвитку цифрової компетентності бібліотечних фахівців.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю врахування змісту таких документів, як Професійний стандарт бібліотекаря, затверджений 10.03.2025, проєкт Рамки цифрових компетентностей бібліотечного працівника, оприлюднений 19.06.2024, а також з появою тесту «Цифрограм для бібліотекарів» та інших інструментів визначення рівня цифрової компетентності, динамічними змінами цифрового ландшафту.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бруй, О., 2021а. Відставання на 20 років: цифрова трансформація бібліотек та реальні можливості змін. *Читомо*, [online] 23 березня. Доступно: <<https://chytomo.com/vidstavannia-na-20-rokiv-tsyfrova-transformatsiia-bibliotek-ta-realni-mozhlyvosti-zmin/>> [Дата звернення 25 січня 2025].
- Бруй, О., 2021b. Як діджиталізувати бібліотечну систему й не наробити помилок. *Читомо*, [online] 20 квітня. Доступно: <<https://chytomo.com/iak-didzhytalizuvaty-bibliotechnu-systemu-j-ne-narobyty-pomylok/>> [Дата звернення 25 січня 2025].
- Бруй, О., Козицька, Т., Мацієвська, Г., Моїсєєва, С. та Шевченко, І., 2023. *Бібліотеки – Хаби цифрової освіти*. [e-book] Київ: Українська бібліотечна асоціація. Доступно: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf/> [Дата звернення 25 січня 2025].
- Гуменчук, А.В., 2020b. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, [e-journal] 5, с.96-105. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205733>
- Гуменчук, А.В., 2020а. Система цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0. *Вісник Книжкової палати*, [e-journal] 2, с.23-28. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.2\(283\).23-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.2(283).23-28)
- Давидова, І. та Мар'їна, О., 2020. Розвиток цифрових компетентностей студентів бібліотечних спеціальностей. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, [e-journal] 6, с.97-104. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218614>
- Івашкевич, О., 2021. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, [e-journal] 2, с.50-56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>
- Міністерство цифрової трансформації України, 2021. *Опис рамки цифрової компетентності для громадян України*. [online] Доступно: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf> [Дата звернення 25 січня 2025].
- Міністерство цифрової трансформації України, б.д. *Цифрограм*. [online] Доступно: <<https://osvita.dia.gov.ua/digram>> [Дата звернення 25 січня 2025].

- Онищенко, О., 2015. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. *Бібліотечний вісник*, 6, с.3-7.
- Онищенко, О., 2016. Бібліотека і «цифрове» покоління: нова ситуація – нові форми роботи. *Бібліотечний вісник*, 5, с.3-6.
- Онищенко, О., 2020. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*, 1, с.3-8.
- Онищенко, О., 2021. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*, 4, с.3-9.
- Сербін, О. та Кулик, Є., 2019. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, [e-journal] 3, с.56-70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>
- Толмач, М., 2022. Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, [e-journal] 9, с.57-69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259152>
- Biblio, n.d. *Boosting Digital Skills and Competences for Librarians in Europe*. [online] Available at: <<https://www.biblio-project.eu>> [Accessed 25 January 2025].
- Borbely, M. and Némethi-Takács, M., 2023. Digital competence landscape in public libraries: examining the role of age and gender in the development of digital skills. *Performance Measurement and Metrics*, [e-journal] 24 (3/4), pp.155-175. <https://doi.org/10.1108/PMM-03-2022-0012>
- Breen, M., Waters, J. and O'Shea, L., 2022. Taking a Lead on Digital Literacy for Students—A Case Study from the Library at the University of Limerick. *New Review of Academic Librarianship*, [e-journal] 29 (1), pp.11-32. <https://doi.org/10.1080/13614533.2022.2039243>
- Cerny, M., 2021. Digital Competences of Students of Library Studies: Comparison of Research Results for 2018–2020. *Education Sciences*, [e-journal] 11 (11), p.729. <https://doi.org/10.3390/educsci11110729>
- Grimes, N.D. and Porter, W., 2023. Closing the Digital Divide Through Digital Equity: The Role of Libraries and Librarians. *Public Library Quarterly*, [e-journal] 43 (3), pp.307-338. <https://doi.org/10.1080/01616846.2023.2251348>
- Hallam, G., Thomas, A. and Beach, B., 2018. Creating a Connected Future Through Information and Digital Literacy: Strategic Directions at The University of Queensland Library. *Journal of the Australian Library and Information Association*, [e-journal] 67 (1), pp.42-54. <https://doi.org/10.1080/24750158.2018.1426365>
- Martzoukou, K., 2021. Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. *Library Management*, [e-journal] 42 (4/5), pp.266-276. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131>
- Sacchanand, C., 2018. Transforming the Roles of Libraries and Librarians in the Digital Learning Environment. In: *International Symposium on Emerging Trends in Education and Library & Information Science LibSym 2018*, Sri Lanka, 9-10 August 2018. [online] Sri Lanka: Eastern University, pp.1-6. Available at: <<http://192.248.64.43/bitstream/handle/1234/14464/Prof.Dr.Chutima%20Sacchanand.pdf>> [Accessed 11 January 2025].
- Vrana, R., 2020. Digital literacy as a part of continuing education library efforts. In: *2020 43rd International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO)*, Opatija, Croatia, 28 September – 02 October 2020. [e-journal] Opatija: Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp.716-721. <https://doi.org/10.23919/MIPRO48935.2020.9245109>
- Zignani, T., Doncheva, A., Tarandova, S., Holma, B. and Pakalna, D., 2020. Librarianship in Europe – mapping professional needs. WP 2 – Del 2.2.1 *Biblio Project*. [online] Available

at: <https://www.biblio-project.eu/wp-content/uploads/2020/05/BIBLIO_WP2_Mapping-Professional-Needs_Report.pdf> [Accessed 11 January 2025].

REFERENCES

Biblio, n.d. *Boosting Digital Skills and Competences for Librarians in Europe*. [online] Available at: <<https://www.biblio-project.eu>> [Accessed 25 January 2025].

Borbely, M. and Némethi-Takács, M., 2023. Digital competence landscape in public libraries: examining the role of age and gender in the development of digital skills. *Performance Measurement and Metrics*, [e-journal] 24 (3/4), pp.155-175. <https://doi.org/10.1108/PMM-03-2022-0012>

Breen, M., Waters, J. and O'Shea, L., 2022. Taking a Lead on Digital Literacy for Students—A Case Study from the Library at the University of Limerick. *New Review of Academic Librarianship*, [e-journal] 29 (1), pp.11-32. <https://doi.org/10.1080/13614533.2022.2039243>

Bruj, O., 2021a. Vidstavannia na 20 rokiv: tsyfrova transformatsiia bibliotek ta realni mozhlyvosti zmin [20 years behind: digital transformation of libraries and real opportunities for change]. *Chytomo*, [online] 23 March. Available at: <<https://chytomo.com/vidstavannia-na-20-rokiv-tsyfrova-transformatsiia-bibliotek-ta-realni-mozhlyvosti-zmin/>> [Accessed 25 January 2025].

Bruj, O., 2021b. Yak didzhitalizuvaty bibliotechnu systemu y ne narobyty pomylok [How to digitize the library system and avoid mistakes]. *Chytomo*, [online] 20 April. Available at: <<https://chytomo.com/iak-didzhitalizuvaty-bibliotechnu-systemu-j-ne-narobyty-pomylok/>> [Accessed 25 January 2025].

Bruj, O., Kozytska, T., Matsiievska, H., Moisieieva, S. and Shevchenko, I., 2023. *Biblioteky – Khaby tsyfrovoy osvity* [Libraries – Hubs of Digital Education]. [e-book] Kyiv: Ukrainska bibliotechna asotsiatsiia. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf> [Accessed 25 January 2025].

Cerny, M., 2021. Digital Competences of Students of Library Studies: Comparison of Research Results for 2018–2020. *Education Sciences*, [e-journal] 11 (11), p.729. <https://doi.org/10.3390/educsci11110729>

Davydova, I. and Marina, O., 2020. Rozvytok tsyfrovyykh kompetentnostei studentiv bibliotechnykh spetsialnostei [Development of the Library and Information Science Students' Digital Competencies]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, [e-journal] 6, pp.97-104. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218614>

Grimes, N.D. and Porter, W., 2023. Closing the Digital Divide Through Digital Equity: The Role of Libraries and Librarians. *Public Library Quarterly*, [e-journal] 43 (3), pp.307-338. <https://doi.org/10.1080/01616846.2023.2251348>

Hallam, G., Thomas, A. and Beach, B., 2018. Creating a Connected Future Through Information and Digital Literacy: Strategic Directions at The University of Queensland Library. *Journal of the Australian Library and Information Association*, [e-journal] 67 (1), pp.42-54. <https://doi.org/10.1080/24750158.2018.1426365>

Humenchuk, A.V., 2020a. Systema tsyfrovyykh kompetentnostei Bibliotekaria 4.0 [Librarian 4.0 digital competency system]. *Bulletin of the Book Chamber*, [e-journal] 2, pp.23-28. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.2\(283\).23-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.2(283).23-28)

- Humenchuk, A.V., 2020b. Skladovi tsyfrovoy kultury bibliotechnoho fakhivtsia [Components of the Library Specialist's Digital Culture]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, [e-journal] 5, pp.96-105. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205733>
- Ivashkevych, O., 2021. Tsyfrova transformatsiia bibliotek Ukrainy: sohodennia ta perspektyvy [digital transformation (digitalization) of libraries in Ukraine: current state and perspectives]. *Library Science. Record Studies. Informology*, [e-journal] 2, pp.50-56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>
- Martoukou, K., 2021. Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. *Library Management*, [e-journal] 42 (4/5), pp.266-276. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131>
- Ministry of Digital Transformation of Ukraine, 2021. *Opys ramky tsyfrovoy kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy* [Description of the Digital Competence Framework for Citizens of Ukraine]. [online] Available at: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoy-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf> [Accessed 25 January 2025].
- Ministry of Digital Transformation of Ukraine, n.d. *Tsyfroham* [Digigram]. [online] Available at: <<https://osvita.dia.gov.ua/digigram>> [Accessed 25 January 2025].
- Onyshchenko, O., 2015. Problemy adaptatsii bibliotek do umov tsyfrovoy kultury [Problems of adapting libraries to the conditions of digital culture]. *Bibliotechnyi visnyk*, 6, pp.3-7.
- Onyshchenko, O., 2016. Biblioteka i "tsyfrova" pokolinnia: nova sytuatsiia – novi formy roboty [Library and "digital" generation: new situation – new forms of work]. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, pp.3-6.
- Onyshchenko, O., 2020. Adaptatsiia bibliotek do "zhyttia v tsyfri" [Adaptation of libraries to "life in digits"]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, pp.3-8.
- Onyshchenko, O., 2021. Tsyfrovizatsiia – stratehichni shliakh rozvytku bibliotechnoi sfery [Digitalization is a strategic way of a library sphere development]. *Bibliotechnyi visnyk*, 4, pp.3-9.
- Sacchanand, C., 2018. Transforming the Roles of Libraries and Librarians in the Digital Learning Environment. In: *International Symposium on Emerging Trends in Education and Library & Information Science LibSym 2018*, Sri Lanka, 9-10 August 2018. [online] Sri Lanka: Eastern University, pp.1-6. Available at: <<http://192.248.64.43/bitstream/handle/1234/14464/Prof.Dr.Chutima%20Sacchanand.pdf>> [Accessed 11 January 2025].
- Serbin, O. and Kulyk, Ye., 2019. Profesiine vdoskonalennia bibliotekariv v umovakh neobkhidnosti yakisnykh zmin haluzi [Professional Development of Librarians due to the Necessity of Qualitative Changes of the Branch]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, [e-journal] 3, pp.56-70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>
- Tolmach, M., 2022. Tsyfrova kompetentnist bibliotechnykh fakhivtsiv yak chynnyk diialnosti bibliotek v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Digital Competence of Librarians as a Factor of Library Activity in the Context of Digital Transformation]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, [e-journal] 9, pp.57-69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259152>
- Vrana, R., 2020. Digital literacy as a part of continuing education library efforts. In: *2020 43rd International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO)*, Opatija, Croatia, 28 September – 02 October 2020. [e-journal] Opatija: Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp.716-721. <https://doi.org/10.23919/MIPRO48935.2020.9245109>
- Zignani, T., Doncheva, A., Tarandova, S., Holma, B. and Pakalna, D., 2020. Librarianship in Europe – mapping professional needs. WP 2 – Del 2.2.1 *Biblio Project*. [online] Available at: <https://www.biblio-project.eu/wp-content/uploads/2020/05/BIBLIO_WP2_Mapping-Professional-Needs_Report.pdf> [Accessed 11 January 2025].

UDC 023.5:004-047.22

Maryna Tolmach,*PhD in Social Communications, Senior Lecturer**at the Department of Information Activity**and Public Relations,**Kyiv National University of Culture and Arts,**Kyiv, Ukraine**margo@knukim.edu.ua**<https://orcid.org/0000-0002-7020-1348>*

RESEARCH ON THE NEEDS FOR DEVELOPING DIGITAL COMPETENCE OF LIBRARY PROFESSIONALS

The purpose of the research is to present and summarise the research results in terms of the need to develop the digital competence of library professionals.

Research methodology. General scientific methods of cognition (analysis, synthesis, generalisation, comparison) and content analysis of scientific publications and other documents were used. Empirical methods were used: observation and questioning; statistical methods were used to process the array of data from the questioning of library specialists and the results of assessing the level of digital competence of students; graphical methods were used to visualise the results. The methodology was based on general scientific principles of unity of theory and practice, systematicity, comprehensiveness, and comprehensiveness of cognition.

The scientific novelty lies in the comprehensive diagnosis of library specialists' current state of digital competence and the study of their attitude to the role of libraries in digital education. The research not only confirms the general need for the development of digital competence but also identifies specific areas that require the most attention, and a comparative analysis of the level of competence of different groups allows us to identify differences in needs at various stages of professional development.

Conclusions. The research results indicate a high need for developing digital competence, especially in digital content creation and security in the digital environment. Based on the research, recommendations have been formulated regarding the content and forms of improving the digital competence of library specialists.

Keywords: digital transformation; information science; library science; archival science; digital competence; survey; professional development.

Надійшла 14.03.2025

Прийнята 30.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 18.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.